

พลวัตความเป็นเมืองของไทยในมุมมองสามมิติ

กาญจนา สมพงษ์
ณัฐชนน ปราบพล
ธรรมรงค์ สีนินทร์
เบญญาภา วรรณตอน
สุภัชชา อุทยานินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสถานะความเป็นเมืองของไทยในมุมมอง 3 มิติ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านประชากร และด้านเศรษฐกิจ และเพื่อเปรียบเทียบสถานะความเป็นเมืองในภาคต่างๆ ของไทย วิธีการวิจัยเป็นวิธีเชิงพรรณนา โดยใช้ข้อมูลสถิติที่รวบรวมจากเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า สถานะความเป็นเมืองของไทยในช่วงปี 2541–2556 มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน โดยใน “มิติด้านประชากร” มีแนวโน้มการเติบโตของประชากรเมืองในทุกภาคคือมีการเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ยกเว้นในเขตมหานครที่ประชากรเมืองมีการเติบโตเฉพาะในเขตปริมณฑล อันเป็นผลจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยใน “มิติด้านการปกครอง” ที่พบว่ามี การจัดตั้งเขตการปกครองแบบเมือง (เทศบาล) เพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา โดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของเมืองขนาดเล็ก (เทศบาลตำบล) อย่างไรก็ตาม ด้วยอิทธิพลของความเป็นเมืองอันยาวนานของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และความโดดเด่นในด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีและภูเก็ต จึงพบว่า กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ภูเก็ต นนทบุรี และสมุทรปราการ เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนของจำนวนประชากรเมืองต่อจำนวนประชากรรวมสูงที่สุดมาโดยตลอด สำหรับ “มิติด้านเศรษฐกิจ” พบว่า สาขาทางเศรษฐกิจที่แสดงความเป็นเมือง คือ มูลค่าจากสาขานอกภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญเพิ่มมากขึ้นในทุกภาค เมื่อพิจารณาสัดส่วนของรายได้จากแต่ละภาค พบว่าเกือบร้อยละ 50 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจากสาขานอกภาคการเกษตรของทั้งประเทศ มาจากพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นของพื้นที่ภาคมหานครในการเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจแบบเมือง

เมื่อเปรียบเทียบพลวัตความเป็นเมืองในแต่ละภาค พบว่ามีความแตกต่างกัน คือ ภาคกลางซึ่งมีสัดส่วนประชากรเมืองต่อประชากรรวมมากเป็นอันดับ 1 แต่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 1.58 ต่อปี และเป็นภาคเดียวที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งมีอัตราร้อยละ

ละ 4.54 ต่อปี ในขณะที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่มีสัดส่วนประชากรเมืองต่อประชากรรวมต่ำที่สุด กลับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรเมืองสูงที่สุด คือ ร้อยละ 8.70 และ 8.36 ตามลำดับ

จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบเมืองของประเทศ ได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมือง และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รวมไปถึงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการวางแผนเพื่อการรองรับและกำหนดบทบาทของการขยายตัวของเมืองในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: พลวัตความเป็นเมือง มุมมองสามมิติ ประเทศไทย